

Міністерство освіти і науки України
ДНУ “Інститут модернізації змісту освіти”
Управління освіти і науки Чернігівської
обласної державної адміністрації
Чернігівський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського
Ріпкинська гімназія імені Софії Русової

СОФІЯ РУСОВА – ПРЕДТЕЧА НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ ЗА МАТЕРІАЛАМИ IV
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
(Чернігів, 25-26 лютого 2021 року)**

Ріпки, 2021

УДК 37.091.4:124.5(477)Русова
Р88

Софія Русова – предтеча нової української школи : зб.
Р88 наук. праць за матеріалами IV Всеукраїнської науково-
практичної конференції 25-26 лютого 2021 р. / за ред. проф.
І. В. Зайченка. – Ріпки, 2021. – 168 с.

Sofia Rusova is the forerunner of the new Ukrainian school :
collection sciences. Labours after materials of the IV All Ukrainian
research and practice conference on February, 25-26 in 2021 / edited
by Professor I.V. Zaichenko. – Ripky, 2021. – 168 s.

Збірник укладено за матеріалами Всеукраїнської науково-
практичної конференції “Софія Русова – предтеча нової
української школи”, що її проведено 25-26 лютого 2021 р. на базі
Ріпкинської гімназії імені Софії Русової, Чернігівської області.

Видання розраховано для науковців, науково-педагогічних і
педагогічних працівників, учителів загальноосвітніх навчальних
закладів, працівників дошкільних установ, аспірантів, студентів.

ISBN 978-617-7932-12-2

Редакційна колегія:

Зайченко І.В., д-р пед. наук, проф., Пономаревський С.Б., д-р пед.
наук, проф., Єрмаков І.Г., канд. істор. наук, ст. наук. співроб.,
Мельничук Т.Ф., канд. пед. наук, доцент, Коваленко О.В., канд. пед.
наук, доцент, Корж Н.М., директор Ріпкинської гімназії імені Софії
Русової.

Матеріали збірника подано в авторській редакції
Автори матеріалів відповідають за автентичність, достовірність
викладеного матеріалу, за правильне цитування джерел, покликання на них.

Передруковувати опубліковані в збірнику матеріали
дозволяється тільки за згодою авторів

ISBN 978-617-7932-12-2

УДК 37.091.4:124.5(477)Русова

© Ріпкинська гімназія імені
Софії Русової, 2021

ЗМІСТ

МАТЕРІАЛИ ПЛЕНАРНОГО ЗАСІДАННЯ.....	6
ЗАЙЧЕНКО Іван. До питання про світогляд Софії Русової.....	6
ПОНОМАРЕВСЬКИЙ Станіслав. Софія Русова в пошуках універсального “Букваря”.....	17
МЕЛЬНИЧУК Тетяна. Виховання творчої особистості в новій українській школі за концепцією Софії Русової.....	20
ЄРМАКОВ Іван. Проектна концептосфера творчості Софії Русової.....	27
КОВАЛЕНКО Олена. Концепція С. Русової та концепція нової української школи: ретроспективний аналіз.....	33
КОРЖ Наталія. Софія Русова і вчитель нової української школи.....	42
СМОЛІНА Світлана. Формулювання цілей підготовки вчителів для національної школи України у творах Софії Русової.....	47
СТАСЮК Оксана. Оновлення стандарту дошкільної освіти через призму педагогічних ідей Софії Русової в сучасному закладі дошкільної освіти.....	48
МАРУЩАК Ірина. ЧЕРНІЙ Оксана. Адвент-календар “14-денна QR-мандрівка слідами Софії Русової”.....	51
МАТЕРІАЛИ СЕКЦІЙНИХ ЗАСІДАНЬ.....	54
АНІЩЕНКО Олена. Освіта дорослих і життєтворчість Софії Русової.....	54
АНІЩУК Антоніна. Використання лінгводидактичних аспектів С. Русової у формуванні мовленнєвого самовираження дошкільників.....	56
БУБІН Алла. БОЯРЧУК Світлана. Український дитячий садок Софії Русової та реалії сучасного дошкілля: порівняльний аспект.....	59
БУРБЕЛА Людмила. Реалізація в закладі дошкільної освіти концепцій національного виховання С. Русової шляхом упровадження форм “діяльнісного патріотизму”.....	62
ВОРОНІНА Галина. Педагог-позашкільник як інтерактант нової української школи.....	64

ВОРОНЦОВА Емілія. Знання, найважливіші для шкільної готовності	67
ГАРУС Світлана. Реалізація педагогічних ідей Софії Русової в роботі «Школи майбутнього першокласника»	69
ГОЛОВАЙ Ірина. Трансформація педагогічних ідей Софії Русової в українському гуманітарному лицейі	75
ДАВЛЕТШИНА Юлія. Розвиток творчості учнів в новій українській школі	78
ДЕМ'ЯНЮК Олександр. Проблеми становлення української освіти в статті Софії Русової “Націоналізація школи” (1917)....	83
ДРОВОЗІЮК Лідія. Софія Русова та земські освітяни з Поділля у боротьбі за українську школу	85
ЄРМАК Володимир. Сторінками історії... Підводимо храми з руїн. Урочистості з нагоди ювілею Софії Русової	88
ІЛЬКІВ Марія. Віддзеркалення державотворчих та педагогічних надбань Софії Русової у новій українській школі	91
КЛЯСЕН Наталія. Організаційно-педагогічні засади сервісного обслуговування закладів освіти в умовах діяльності ОТГ	97
КОБКО Лідія. Софія Русова і сучасні проблеми розвитку творчих здібностей учнів засобами геометрії	102
КРАСКІВСЬКА Оксана. Реалізація педагогічних ідей Софії Русової в організації дослідницької діяльності нової української школи	110
КРИЛОВЕЦЬ Микола. Соціально-педагогічна спрямованість поглядів Софії Русової	115
КРИЛОВЕЦЬ Микола. Краєзнавчий принцип виховання дітей у педагогічній спадщині Софії Русової	117
КУЗЬМЕНКО Ольга. Дещо з досвіду використання педагогічної спадщини С. Русової у процесі естетичного виховання учнів початкових класів	120
КУТОВА Оксана. Ідеї національного виховання у спадщині Софії Русової	125
ЛУЦЮК Анатолій. Педагогічна майстерність у спадщині Софії Русової	128
МАТВІЄНКО Світлана. С. Русова про залучення дітей до ручної праці	131

МАТЮШИНЕЦЬ Яна. Софія Русова про роль соціального середовища для розвитку особистості дітей дошкільного та молодшого шкільного віку	134
НІТЧЕНКО Роман. Педагогічна майстерність вчителя в контексті наукової спадщини С. Русової	137
ПРИХОДЬКО Вероніка. Реформування сучасної освіти в контексті педагогічної спадщини Софії Русової	139
РЕЗНІК Любов. Педагогічна спадщина С. Русової в контексті сучасної соціалізації дошкільника	141
СИНЕКОП Людмила. Наступність між дошкільною і початковою ланками освіти	144
СІВАЧЕНКО Інеса. Ідеї Софії Русової в сучасному осмисленні професійної позиції педагога	149
ТАРАПАКА Наталія. Погляди Софії Русової на національне виховання дітей дошкільного віку	151
ФЕДОРЧЕНКО Наталія. ПРИМАЧЕНКО Олена. Педагогічні ідеї С.Ф. Русової у контексті нового українського закладу дошкільної освіти	155
ЧУРКІНА Вікторія. Гуманістична концепція виховання особистості Софії Русової	160
ШВЕД Ганна. Підготовка педагогічних працівників закладів дошкільної освіти у спадщині Софії Русової	162
ШПУЙ Валентина. Актуальність педагогічних ідей Софії Русової для сучасної нової української школи	165

4. Русова С. Ф. Дошкільне виховання / С. Русова, Катеринослав, 1918. 88 с.

5. Улюкаєва І. Г. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки в Україні : навч. посіб. Вид. 3-є, доповн. / Улюкаєва І. Г. Донецьк: ЛАНДОН-XXI, 2011. 213 с.

МАТЮШИНЕЦЬ Яна Володимирівна,
*аспірантка, викладач Київський університет
імені Бориса Грінченка (м. Київ, Україна)*

СОФІЯ РУСОВА ПРО РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Розвиток особистості дитини завжди був предметом пошуків українських педагогів кінця XIX – початку XX століття. Так, наприкінці XIX століття на теренах тогочасної України відбулись соціально-політичні зміни, що спонукали до реалізації мети соціального виховання підростаючого покоління та його підготовки до дорослого життя в умовах колективу.

Окремі аспекти дослідження ролі соціального середовища для всебічного розвитку дітей дошкільного та молодшого шкільного віку у педагогічних спадщині Софії Русової висвітлено у працях сучасних науковців: О. Венгловської, О. Джус, Г. Іванюк, С. Попиченко, А. Січкара, М. Чепіль та інші.

Зважаючи на роль єдності виховних впливів у діяльності дитячих садків і школи, Софія Федорівна Русова правомірно висвітлювала роль соціального виховання у середовищі дитячого садку, що прямо впливає на всебічний розвиток дитини дошкільного віку.

Висвітлюючи програму дитячого садка, педагог зауважувала, що для діяльності такого закладу програма не має бути сталою. Так, усі заняття з дітьми мають організовуватися відповідно інтересу та настрою дітей. Окрім того, вільна діяльність дітей має відповідати сезону і природнім змінам, що відбуваються у природі [3, 43 арк].

З огляду на наступність між дитячими садками і школою, варто розглянути погляди Софії Федорівни на реалізацію національного виховання у розвивальних середовищах шкіл. Так, педагогом у праці «Єдина діяльна (трудова) школа: вступна лекція на

катедру педагогіки» (1923) розглянуто роль єдиної школи у становленні освіченого суспільства [5]. У вступній лекції авторкою розкрито сутність єдиної школи та наведено приклади досвіду діяльності закладів такого типу на теренах тогочасної України і їх ймовірний позитивний вплив.

З огляду на необхідність здобуття освіти серед дітей робітників і селян, педагог звертала увагу на культурне значення школи. На думку Софії Русової, найголовнішим чинником формування культури є школа, що характеризується своєрідним осередком де здійснюються виховні впливи на дитину й місцем для реалізації мети народної освіти. Освітній осередок школи у підростаючого покоління формує основу єдності громадян й їх національної свідомості [5, с. 3].

Цікавими є думки Софії Русової щодо створення нової школи соціального виховання підростаючого покоління висвітлені у праці «Нова школа соціального виховання» [4]. Так, за її переконаннями школа соціального виховання має створюватися на демократичному ґрунті і забезпечувати інтереси кожного вихованця. Окрім того, авторкою розглянуто психічний розвиток дитини та його роль у засвоєнні знань, умінь і навичок й роль оточення в якому перебувають учні. Будучи прибічницею соціального виховання, Софія Русова наголошує на пошуку нових орієнтирів для створення нової школи, побудованої на врахуванні індивідуальних особливостей кожного вихованця, що спонукає до усвідомлення громадянського обов'язку й готує дітей до дорослого життя [4, с. 5].

На думку авторки, «для дитини існує два осередки, в яких вона може нормально виховуватись – родина і громадські установи: дитячі хати, захистки, школи». Тому, для повноцінного функціонування цих двох осередків необхідно забезпечити їх тісну співпрацю. Не залежно від того де дитина буде рости, розвивальне середовище має створюватися з урахуванням її особистих потреб, складу характеру, темпераменту й індивідуальних нахилів [4, с. 11].

Також Софія Русова наголошувала на тому, що «розвиток дитини відбувається під впливом трьох факторів – виховання, спадщина, оточення». Авторка наводячи приклади впливу кольору на розвиток живої істоти, звертає увагу, що найбільшу жвавість дає зелений колір і яскраве сонячне освітлення, що дає підстави стверджувати про роль кольору і сонячного світла в створенні розвивального середовища для дітей [4, с. 28]. Окрім фізичного

оточення на розвиток дитини значний вплив здійснюють соціальні фактори (місце проживання дитини, склад її сім'ї [4, с. 36].

Отже, педагогічні ідеї Софії Федорівни щодо ролі соціального середовища відображені у декількох ключах: особистість дитини у центрі середовища; ігрова діяльність дітей для розвитку комунікативних здібностей; моральне (ціннісні орієнтації, усвідомлення громадянського обов'язку), естетичне (предметне оточення), соціальне (батьки, вихователі, однолітки) і культурне (культурні надбання народу) середовище, як чинники всебічного розвитку особистості молодшого школяра.

Тому, висвітлені продуктивні ідеї Софії Федорівни Русової щодо впливу соціального середовища на становлення особистості дітей дошкільного та молодшого шкільного віку можуть бути впроваджені у освітнє середовище сучасних закладів дошкільної та початкової освіти України.

Перелік використаних джерел:

1. Венгловська О. Організаційно-педагогічна діяльність Софії Русової – громадського діяча, просвітителя, педагога / О. Венгловська // Рідна школа. 2016. № 5-6. С. 51-55.
2. Іванюк Г. Діяльність Софії Русової в царині педагогіки: служіння народу й Україні / Іванюк Г. // Рідна школа. 2016. № 5-6. С. 46-50.
3. Особистий фонд української емігрантки, професора Софії Федорівни Русової «Рукописи різноманітних лекцій, промов, бібліографій» (1926). Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Фонд 3889, опис 1, справа 5, 141.
4. Русова С. Нова школа соціального виховання / С. Русова. Катеринослав; Ляйпціг: Укр. вид-во в Катеринославі, 1924. 152 с.
5. Русова С. Єдина діяльна (трудова) школа: вступ. лекція на кафедрі педагогіки / Русова С. Катеринослав; Ляйпціг: Укр. вид-во в Катеринославі, 1923. 53 с.
6. Січкара А. Діяльнісний підхід до навчання і виховання дітей дошкільного віку в теоретико-практичній спадщині Софії Русової / Січкара А. // Рідна школа. 2016. № 5-6. С. 56-60. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2016_5-6_12.

НІТЧЕНКО Роман Олегович,
магістрант Національний університет
«Чернігівський колегіум» Імені Т. Г.
Шевченка (м. Чернігів, Україна)

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ В КОНТЕКСТІ НАУКОВОЇ СПАДЩИНИ С. РУСОВОЇ

В умовах реформування і модернізації сучасної освіти в Україні, її інтеграції в європейський соціокультурний простір педагог має бути всебічно розвинутою особистістю, який володіє загальною та професійною культурою. Важливим складником реформування освіти є збереження найкращих її національних здобутків.

У сучасному розумінні педагогічна майстерність – це поєднання особистісної та професійної культури педагога, що забезпечує ефективне виконання ним функцій, пов'язаних з навчанням, вихованням, розвитком дітей і молоді, створенням сприятливих умов для їх соціалізації. Задля формування педагогічної майстерності важливим є відповідність професійної діяльності педагога та його особистісних якостей певним вимогам. Важливого значення С. Русова надавала визначенню вимог до педагога, адже він має виховати високоосвічену, високоморальну, фізично та естетично розвинену, гуманну особистість [5, с. 146]. А відтак, педагог і сам має володіти такими характеристиками.

На думку С. Русової, педагог має бути людиною творчою: «Вчитель має не лише вчити учнів, але й виховувати їх характер. А найголовніше – зміцнювати їх волю і викликати свідоме відношення до своїх обов'язків, почуття відповідальності» [2, с. 239]. С. Русова ставила високі вимоги до теоретичної підготовки педагога. Науковим підґрунтям такої підготовки мають бути знання з філософії, соціології та етики, психології, анатомії, фізіології та антропології. Особливу роль вона відводила психології, зазначаючи, що причиною більшості помилок у вихованні є недостатнє знання психології [3, с. 10].

Важливою умовою формування педагогічної майстерності, на думку С. Русової, є самоосвіта педагога. Вона вважала, що вчитель у процесі педагогічної діяльності повинен багато читати і постійно збагачувати свої знання. Педагогиня зазначала: «Той хто учить, повинен сам учитись і багато знати» [1, с. 67; 5, с. 153].